

VÄRDEBESKRIVNING

Område av riksintresse för naturvård i Gotlands län

Datum: 2023-11-29

Områdesnummer: NRO 09 042

Områdesnamn: Östergarnsberget-Grogarnsberget och Klinteklinton

Kommun: Gotlands kommun

Kartblad: 6J SO, Mittpunkt: 6J 4g 03

Area: 1 846 ha land

Naturgeografisk region: 14 c Gotland

Agrara kulturlandskapsregioner: 4 Gotland

Landskapsform: Slätt med lägre relativ höjd än 20 m

Riksvärde: Klintkust, sedimentär berggrundsstratigrafi (berggrunden lagerföljd), grottor
Odlingslandskap, äng, naturbetesmark
Flora och Fauna

Klintkust, sedimentär berggrundsstratigrafi, grottor	Mångformighet	Flora
Odlingslandskap	Äng	Flora
	Naturbetesmark	Flora
	Alvar, klintbranter	Flora, fauna
Skog	Skogsdungar med kalkbarrskog	Fauna

Ovanstående tabell sammanfattar områdets riksvärden med tillhörande stödkriterier

Värdebeskrivning: Storslaget område med vacker kustklint. Klintarna utgörs ofta av flacka eller svagt böljande ytor. I branterna finns bitvis stora mängder grovblockiga rasmassor. På flera ställen finns uteroderade strandgrottor. Nedanför klintarna finns strandvallar som följer kustlinjen. Området ligger i ett gammalt odlingslandskap där fårskötsel dominerat under lång tid. I hela området finns ett träd- och buskskikt som är starkt präglad av den långvariga betesdriften. Utmarker såsom alvar, annan öppen utmark, buskrik mark, betad skog och havsstrandäng upptar större delen av områdets vidsträckta naturbetesmarker. I betesmarkerna är blomsterprakten stor och här växer bl.a. vildlin, darrgräs, ängsnycklar, kattfot, brudsporre, jordtistel, alvarkösa, alvarveronika och knappstånds. I området finns även förekomst av den lilla ormbuken mjältbräken som i Sverige endast förekommer på Gotland.

I området ingår även Östergarns prästänge, som hör till ett av Gotlands finaste ängen. Änglet är mycket välhävdad och har en rik flora. Här växer bl a svensk ögontröst, en art som i världen bara finns på Gotland. I änglet växer även späd ögontröst, som är en annan ovanlig ögontröststart.

Området har ekologiskt mycket intressanta förhållanden, en särpräglad växtlighet och många vegetationstyper av stort intresse. Området, främst längs kusten, har stora värden för friluftslivet. Landskapsbilden är storslagen.

Östergarnsberget ligger inom värdetrakt för alvarmark.

Huvudkriterier: A, C, D, E

- A. **Representativa landskapstyper och naturtyper** - Kustklintberg och inlandsklintberg som präglar Östergarnslandet
- B. **Väsentligen opåverkade naturområden** - Inte applicerbart när det gäller Gotland eftersom det syftar på exempelvis orörda älvar och fjällområden.
- C. **Områden med sällsynta naturtyper, hotade eller sårbara biotoper och arter** - Förekomst av en rödlistad ögontröststart, svensk ögontröst, kalkbräken, hjortunga, kalkkrassing
- D. **Områden med mycket rik flora och fauna** - Artrika betesmarker. Rik flora i Östergarns prästänge
- E. **Områden med geovetenskapliga särdrag av särskilt bevarandevärde** - flertalet kustklinter med tillhörande storslagna utsiktsmöjligheter och på sina ställen med uteroderade strandgrottor. Utsikt över gammalt odlingslandskap från bergen/klinten (Östergarnsberget och Östergarnsberget samt Klinteklinten). Utsikt från berg är inte vanligt förekommande på Gotland.

Stödkriterier:

- A. Mångformighet, representativitet, vetenskapligt nyckelområde och storlek. Även kontinuitet i utveckling av landskapet och för naturtyperna typiska naturliga processer
- B. Inte applicerbart när det gäller Gotland eftersom det syftar på exempelvis orörda älvar och fjällområden.
- C. Naturlighet, påverkansgrad, funktion, konnektivitet, mångformighet och kontinuitet.
- D. Funktion och konnektivitet för flora och fauna, raritet samt vetenskapligt nyckelområde.
- E. Mångformighet och raritet

Anges endast med en bokstavskombination enligt bilaga 1 till metodvägledning för omprövning av riksintressen

Förutsättningar för bevarande: Nybyggnation bör ske ytterst restriktivt för att områdets unika naturvärden inte ska påverkas negativt. Bebyggelse bör i första hand tillkomma i anslutning till befintlig bebyggelse där naturen redan är påverkad. Bebyggelse bör anpassas till områdets karaktär.

Att markanvändningen inte förändras. Bl.a. att hävd genom bete fortsätter.

Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement. Restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker.

Områdets värden kan påverkas negativt av: minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, spridning av gifter eller gödselmedel, nybyggnation, markavvattning, täktverksamhet, ovarsam körning, luftledning (undantaget skötsel av befintliga luftledningar) samt vägdragningar.

I södra delen av riksintresset finns boplatser för skyddade rovfåglar. Hela riksintresset utgör viktigt födosöksområde för flertalet rovfåglar även under flyttningstider (vår och höst). Störningskänsligheten är som störst i skogsdungar.

Bekämpning av invasiva arter bör utföras där de riskerar att påverka naturvärdena negativt.

Förutsättningar för bevarande av de naturvärden som utgör det utpekade riksintresset

Säkerställande: Inom området ligger naturreservaten: Gotlandskusten (1993), Hässle backe (2002), Källinghagen (2005), Östergarnberget (2005) och Grogarnsberget (2007).

Natura 2000-områdena Grogarnsberget (SE0340152), Hässle klint (SE0340116), Östergarns prästänge (SE0340138) och Östergarnsberget (SE0340115) ligger inom riksintresset.

Områdets huvuddrag: Östergarn utgör ett representativt odlingslandskap med lång kontinuitet och stort inslag av naturbetesmarker i form av havsstrandäng, alvar, annan öppen mark, buskrik mark, betad skog, öppen hagmark samt slättermark av typen träd- och buskbärande äng. Detta är artrika växtsamhällen med vanliga arter som vildlin, darrgräs, ängsnycklar, kattfot, brudsporre och jordtistel. I området finns de hotade arterna svensk ögontröst, alvarveronika, mjältbräken, stor skogslilja, honungsblomster, sammetsbockrot, toppjungfrulin och gotlandsranunkel. Vanliga vegetationstyper är alvar med fårsvingel eller mer örtrik med ängshavre, alvar med hållmark, näringsrikare äng med ex. skogsnäva, örtrik frisk äng, kalkfuktäng, strandängstyp med salttåg eller rödsvingel och torräng med ex. fårsvingel.

Östergarnsberget

Bergsområde med inlandsklint beläget centralt på Östergarnslandet. När vid Massarveklint i väster en nivå av 42 m ö h. Berget har höga klintsidor i väst, norr och öst. Kring främst Massarveklint, men även i övriga klintpartier, har i anslutning till Ancylossjöns maximistånd utbildats grottor och överhäng. I Massarveklint förekommer ett 10-tal större grottor där de flesta är mer än 10 meter djupa. I klinten söder om kyrkan har även Litorinahavet vid sitt maximistånd efterlämnat ett flertal grottbildningar och överhäng. Det är rasbranter som kännetecknar detta klintparti. Bergets krön utgörs av öppen hållmark. Under klintkanten i skuggan trivs nästan bara paddfoten. I bergets rasbranter växer förvildade valnötsträd. Tallskogen, som i söder är kraftigt bevuxen med murgröna, dominerar där jorden är djup. På krönets alvarmarker

finns en rik flora med inslag av ett flertal speciella gotlandsarter, t ex gotlandssolvända, kalknarv och många orkidéer. I en svacka i hållmarken ligger Gannemyr med förekomst av torvholmar och ljungrik tallskog. Myren dräneras genom slukhål, vilka sedan mynnar i slutningen i söder, där en artrik källmyr är belägen. Den öppna kulturmarken är framför allt i öst utpräglad zonerad med åkerbygd centralt, och betesmarker emot bergen.

Hammaran-Grogarnshuvud-Herrvik

Östergarnslandets nordöstra strandområden karaktäriseras främst av det klintparti som söderifrån sträcker sig upp mot Grogarnshuvud, där det når en höjd av 32 m ö h. Bebyggelsen är sparsam längs denna sträcka och finns nästan enbart kring Herrvik i söder. En fornborg är belägen på Grogarnshuvud. Den i norr belägna udden Hammaran, kännetecknas av en väl utbildad strandvallsmorfologi. Grogarnsberget avgränsas både mot kusten och inåt land av en markant klint. I norr är grottor och överhäng vanliga. Rasmassor ger karaktär åt hela klintsträckningen. Vid Herrvik i S har klinten raukartade partier. Grogarnshuvud har berggrundsstratigrafiskt och paleontologiskt sett viktiga blottningar av lagerföljden. Ovanför klinten vidtar hållmark med inslag av våtar. Hammaran är klädd med gräsrik tallskog. Grogarnsbegets platå hyser mycket varierande biotoper. Här växer de sällsynta alvarväxterna kalknarv, alvarkösa och alvarveronika. Uppe på Grogarnshuvud lever stenskvätta, gulspurv och sånglärka. De kraftiga snåren under klinten utgör en viktig lokal för den rödlistade höksångaren (VU, sårbar). I klintbranten häckar korp. Landskapsbilden är säregen och ett mycket populärt utflyktsmål.

Klinteklinten

Berget avgränsas i väst, norr och öst av markanta klintsidor, vilka i nordväst når en höjd överstigande 40 m.ö.h. I de västra och norra klintbranterna finns ett flertal mycket djupa grottor, vilka bildats vid Ancylossjöns maximistånd. Då bildades också markanta överhäng, vilka framför allt i öster rasat ned och nu bildar blockmarker. I söder har vid Ancylogränsen bildats en mäktig strandvall. Platån uppe på berget utgörs av ett öppet, något kuperat hållalvar med välutvecklade karstsprickor. Vegetationen domineras av hållmarkstallskog och har öppen alvarvegetation. I söder avlöses den krävande kalkvegetationen av mindre krävande arter. Rasbaranten i öster hyser en rik ört- och buskvegetation. Berget utgör ett viktigt inslag i landskapsbilden och är väl synligt i det öppna landskapet och från vägen mellan Gammalgarn och Klinte. Från berget erhålls också en mycket bra utsikt över omgivningarna.

Anmärkning: Området erhåller klass-1-område i länsstyrelsens sammanställning över värdefull natur i Gotlands län (1983).

Hela området ligger inom riksintresse för friluftsliv nr I 4 Gotlandskusten. Den största delen av området ligger inom riksintresse för kulturmiljövård, undantaget det mesta av Östergarnsberget och området nordväst om berget.

Området har sedan beslut den 4 november 2014 ett utökat strandskydd upp till 300 m på land och i havet.

Ingår i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer I8006 47-01--02, 47-11, 47-14).

Inom området finns ett par värdefulla våtmarker som i Naturvårdsverkets våtmarksinventering (VMI) erhållit klass 2, högt naturvärde. Detta gäller Gannemyr i naturreservatet Östergarnsberget och våtmarken söder om Östergarnsbergets naturreservat och som delvis ingår i delområdet Klinteklinton till riksintresset. Det finns även fyra våtmarker som har erhållit klass 3 i samma våtmarksinventering, vilket innebär vissa naturvärden. Dessa ligger i Grogarnsbergets naturreservat och nära Hammaren i norr.

Hela Östergarnsberget och stora delar av Klinteklinton ligger inom värdestrakt för kalkbarrskog.

Från Katthammarsvik och snett sydost ner till Falhammars, Skags och Davide i söder ligger inom värdestrakt för ädellövskog. Delar av östra Katthammarsvik ligger inom detta ädellövskogsområde.

De ovan nämnda våtmarkerna Gannemyr och den söder om denna ligger också inom värdestrakt för våtmarker.

Sydväst om Herrvik, väster om Marterör, ligger ett större hällmarksområde (ca 14 ha) som utgör värdestrakt för alvarmark. Nästan hela Klinteklinton och sydväst om denna omfattas av värdestrakt för alvarmark. Ett större område precis väster om reservatet Östergarnsberget utgör också värdestrakt för alvarmark samt vissa mindre områden kring Östergarnsberget.

Inom området häckar både kungsörn och havsörn.

Referenser:

- ArtDatabanken. 2023. Utsökning av artförekomster i Artportalen.
- Kloth, J-H och Lovén, U, 1987. Gotlands natur: en reseguide. Stockholm: Bonnier.
- Länsstyrelsen i Gotlands län – reservatsinformation (Grogarnsberget, Östergarnsberget, Källinghagen).
- Länsstyrelsen i Gotlands län. 1983. Områden med värdefull natur i Gotlands län – Objektbeskrivningar.
- Länsstyrelsens beslut om utökat strandskydd från den 4 november 2014 (dnr 511-2679-2012).
- Länsstyrelsen i Gotlands län. 2014. Särskilt värdefulla gotländska vattendragmiljöer
- Länsstyrelsen i Gotlands län. Värdestrakter: våtmarker (2018), kalkbarrskog (2020), alvar (2018-2023).
- Länsstyrelsen i Gotlands län. 2019. Fiske på Gotland.pdf (lansstyrelsen.se).
- Naturvårdsverket. 2022. Metodvägledning för omprövning av vissa riksintressen för naturvård – Regeringsuppdrag 2022-2023.
- Skogsstyrelsen. 2023. Kartmaterial för biotopskydd.
- Sveriges geologiska undersökning, SGU. 2023. Kartmaterial.